

Anna Jagiełło-Szostak

„Powściągliwa kampania”. Czarnogóra przed wyborami parlamentarnymi w czerwcu 2023 r.

11 czerwca 2023 r. w Czarnogórze odbędą się przedterminowe wybory parlamentarne, zapowiedziane po tym, jak obecna większość parlamentarna z premierem Dritanem Abazoviciem nie zdołała utworzyć nowego rządu po otrzymaniu wotum nieufności w sierpniu 2022 r. Kampania przedwyborcza skoncentrowana jest na populistycznych obietnicach społeczno-ekonomicznych. Oczekuje się, że na fali wyborów prezydenckich – w których ekonomista Jakov Milatović pokonał obecnego w polityce od ponad 30 lat Milo Đukanovicia – i wraz z wyborami parlamentarnymi kontynuowana będzie zmiana władzy, a także reformy wewnętrzne oraz euroatlantycka polityka zagraniczna.

Tło kampanii wyborczej. Dominacja tematów społeczno-gospodarczych. W wyborach do jednoizbowego Zgromadzenia Czarnogóry wybieranych jest 81 deputowanych na czteroletnią kadencję. Próg wyborczy wynosi 3%. Uprawnionych do głosowania jest 542 tys. wyborców i tradycyjnie spodziewana jest frekwencja na poziomie ponad 70%. Państwowa Komisja Wyborcza (*Državna izborna komisija*, DIK) 26 maja 2023 r. zatwierdziła piętnaście list wyborczych.

Krótką, dwumiesięczną kampania przedwyborczą w Czarnogórze przebiega spokojnie. Z jednej strony, widoczne jest nasycenie opinii publicznej trudnymi tematami politycznymi, podjętymi podczas wyborów prezydenckich z kwietnia 2023 r. ([„Komentarze IEŚ”, nr 816](#), [„Komentarze IEŚ”, nr 827](#)). Z drugiej strony, politycy odeszli od kwestii tożsamościowych (które charakteryzowały poprzednie kampanie) i zwrócili się w kierunku obietnic społeczno-gospodarczych (podwyżki płac, emerytur i świadczeń socjalnych). Ruch Europa Teraz (*Pokret Evropa Sad*, PES) Miloško Spajicia zapowiedział wzrost minimalnej pensji do 1000 euro, minimalnej emerytury do 450 euro, a także likwidację bezrobocia oraz 7-godzinny dzień pracy. PES unika także kontrowersyjnych kwestii dotyczących polityki zagranicznej oraz aspektów tożsamościowych i etnicznych. Z kolei DPS, występująca na liście Razem! O przyszłość należną Tobie (*Zajedno! Za Budućnost koje Ti pripada – Danijel Živković*, DPS, SD, DUA, LP)¹, obiecała najemcom w Czarnogórze comiesięczne dotacje i budowę mieszkań socjalnych. Członkowie rozwiązanego prawicowego oraz prorosyjskiego i proserbskiego Demokratycznego Frontu (*Demokratski Front*, DF), występujący w koalicji O przyszłość Czarnogóry (*Za budućnost Crne Gore*, ZbCG, razem z partiami NSD, DNPCG, RP)², oprócz politycznych zapewnień o wycofaniu uznania niepodległości Kosowa, proponują podniesienie emerytur o 20%. Obecnie w parlamencie koalicja ZbCG posiada 27 miejsc, a jej nowym liderem jest Milan Knežević (wcześniej Zdravko Krivokapić). Jak wskazują Centrum Edukacji Obywatelskiej (*Centar za građansko obrazovanje*) i Agencja Damar, 60% ankietowanych nie wierzy, że partie w Czarnogórze dotrzymają przedwyborczych obietnic.

Kolejną kwestią są relacje między partiami politycznymi, które powstrzymują się od atakowania potencjalnych przeciwników, gdyż spodziewają się, że po wyborach mogą być częścią rządu koalicyjnego. Jak wskazuje Centrum Monitorowania i Badań z Podgoricy (*Centra za monitoring i istraživanje*, CEMI), prowadzona kampania ma charakter populistyczny, ukierunkowany na promowanie liderów partii, a nie przedstawienie konkretnych wizji

¹ W skład koalicji wchodzi: Demokratyczna Partia Socjalistów (*Demokratska partija socijalista*, DPS); Partia Socjaldemokratyczna (*Socijaldemokrate Crne Gore*, SD); Demokratyczna Unia Albańczyków (*Demokratska unija Albanaca*, DUA) i Partia Liberalna (*Liberalna partija*, LP).

² W skład koalicji wchodzi: Nowa Serbska Demokracja (*Nova srpska demokratija*, NSD), Demokratyczno-Narodowa Partia Czarnogóry (*Demokratska narodna partija Crne Gore*, DNP), Partia Pracy (*Radnička partija*, RP).

i programów politycznych. CEMI podkreśla, że taka kampania uniemożliwia poznanie kandydatów z list wyborczych oraz świadome włączenie społeczeństwa do procesu wyborczego.

Kontynuacja zmian? Wspólna kampania koalicji Aleksa i Dritan – Liczy się odwaga! (*Aleksa i Dritan – Hrabro!*), utworzona przez Aleksę Bećicia z Demokratycznej Czarnogóry (*Demokratska Crna Gora*, DCG) i D. Abazovicia, przewodniczącego ruchu obywatelskiego Zjednoczona Akcja Reform (*Ujedinjena reformska akcija*, URA), ukierunkowana jest na głosy młodej części społeczeństwa. Działania promujące kampanię tej listy koalicyjnej są najbardziej widoczne na wszystkich platformach komunikacji, a w dużej mierze przebiega ona w przestrzeni internetowej i sieciach społecznościowych, co wydaje się skutecznym sposobem na dotarcie do znacznej liczby wyborców. URA i DCG zawarły przed wyborami symboliczne „porozumienie” z młodzieżą, pt. *Liczymy na odważne pomysły młodych (Brojimo hrabre ideje mladih)*, którego celem jest zagwarantowanie lepszej przyszłości młodym ludziom. Koalicjanci dodatkowo zwracają uwagę na stabilność finansów państwa i rekordowe parametry gospodarcze, np.: przychody z turystyki za pierwszy kwartał 2023 r. wyniosły 119 mln euro, podczas gdy w 2022 r. było to 45 mln euro.

Sukcesywnie spada poparcie dla DPS – centrolewicowej partii reprezentowanej obecnie w parlamencie przez 30 posłów, która utraciła większość w parlamencie – z 41,4% w 2016 r. do 35,1% w 2020. Według szacunków Centrum Demokracji i Praw Człowieka (*Centar za demokratiju i ljudska prava*, CEDEM) DPS straci kolejne 11% w porównaniu z ostatnimi wyborami. W debacie publicznej wskazuje się również, że kampania wyborcza DPS jest mało wyrazista, co związane jest najprawdopodobniej z kryzysem wewnątrzpartyjnym, który nasilił się po przegranych przez M. Đukanovicia wyborach prezydenckich³.

Na liście wyborczej obecne są także partie reprezentujące Albańczyków: Forum Albańskie i Sojusz Albański (*Albanski Forum*, AF, i *Albanska Alijansa*, AA) oraz Partia Boszniaków – Jasne! (*Jasno je! – Bošnjacka stranka*, BS) Ervina Ibrahimovicia, która jest ugrupowaniem centroprawicowym, obecnie reprezentowanym w parlamencie przez trzech posłów. Pojawiła się także nowa partia proserbska i krytykująca akces Czarnogóry do NATO – Sprawiedliwość dla Wszystkich! (*Pravda za Sve!*) Vladimira Leposavicia, wcześniej piastującego stanowisko ministra sprawiedliwości oraz ministra praw człowieka i mniejszości w gabinecie Z. Krivokapicia.

Wnioski

- W przewidywaniach przedwyborczych z połowy maja 2023 r. CEDEM wskazało, że partie mogą uzyskać następujące wyniki: PES 29,1%, DPS 24,1%, DF 13,2%⁴, DCG 11,1%, BS 5,1%, URA 4,4%, SDP 2,2%, SNP 2,1%, AA 1,9%, SD 1,9% i SPP 1,1%. W porównaniu z poprzednimi wyborami wyniki pokazują przewagę PES nad DPS, wzrost poparcia dla DCG i BS oraz spadek poparcia dla URA.
- Tworzenie koalicji pozostaje kwestią otwartą ze względu na pojawienie się nowych ugrupowań politycznych na liście wyborczej. Realna wydaje się współpraca PES, DCG i URA, czyli tych partii, które wspierały J. Milatovicia podczas drugiej tury wyborów prezydenckich, lub PES, DCG i BS, które będą otwarte na etniczne zróżnicowanie sceny politycznej Czarnogóry. Najmniej prawdopodobna wydaje się koalicja PES i DPS. Wprawdzie bazę polityczną DPS przez lata stanowiły partie m.in. Boszniaków i Albańczyków, jednak ugrupowanie to pozostawało w konflikcie z serbskimi politykami w Czarnogórze. Krokiem, który zaognił niezadowolenie Serbów w Czarnogórze, była ustawa o wolności wyznania, która zakładała m.in. wpisanie budowli sakralnych powstałych przed 1919 r., w tym cerkwi i monasterów Serbskiej Cerkwi Prawosławnej, na listę własności państwowej Czarnogóry ([„Komentarze IEŚ”, nr 44/2019](#)).
- Po nieudanych wyborach prezydenckich dla M. Đukanovicia pierwszym krokiem była zmiana lidera DPS na Danijela Živkovicia, krytykującego politykę Serbii i Rosji. Jednak na niekorzyść DPS działają kryzys wewnątrzpartyjny i zarzuty wobec rządów M. Đukanovicia o dotychczasowe „zawłaszczanie” państwa

³ Oznacza to zmianę dla czarnogórskiej sceny politycznej, gdyż po ponad 30 latach sprawowania naprzemiennie funkcji prezydenta, premiera oraz lidera DPS *de facto* został on odsunięty od władzy.

⁴ DF rozwiązany został 14 maja 2023 r., a jego przedstawiciele, w tym Andrija Mandić, przeszli do ZbCG.

przez osoby skupione wokół byłego lidera DPS. Przykładem mogą być m.in. afery z nieruchomościami. Możliwe, że po raz pierwszy w opozycji znajdują się dwa najsilniejsze dotychczas ugrupowania polityczne: DPS i koalicja ZbCG, której trzonem są politycy DF.

- Niedawne wybory prezydenckie wyznaczają możliwą perspektywę wyniku wyborczego w zbliżających się wyborach parlamentarnych. Wybór „proserbskiego” J. Milatovicia pokazał, że Czarnogóra jest ukierunkowana na demokratyczne zmiany, reformy społeczno-ekonomiczne oraz wstąpienie do Unii Europejskiej i współpracę z sąsiednimi państwami, jak również nie jest skłonna do popierania radykalnego czarnogórskiego nacjonalizmu.
- Jednak w Czarnogórze wyrażane są obawy, że żadna partia nie uzyska zdecydowanej przewagi, a mnogość ugrupowań w Zgromadzeniu Czarnogóry może doprowadzić do przedłużających się negocjacji, mających wyłonić większość i nowy rząd. Istnieje też niebezpieczeństwo, że po wyborach czarnogórska scena polityczna utknie między obietnicami, niemającymi pokrycia w rzeczywistych programach partii, a kwestiami tożsamościowymi.